

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΙΒ΄ ΚΥΚΛΟΣ
Α.Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Άρχισε με μεγάλη επιτυχία ο ΙΒ΄ Κύκλος των γνωστών σεμιναρίων Ιστορικοφιλοσοφικού Λόγου που διοργανώνει στην πόλη μας το Ινστιτούτο Φιλοσοφικών Ερευνών με Διευθυντή τον φιλόσοφο Απόστολο Πιερρή. Ο νέος Κύκλος έχει θεματική ενότητα:
«Το Αγωνιστικό Ιδεώδες της Ζωής στην Κλασική Αρχαιότητα»

Στην πρώτη εκδήλωση μίλησε ο διοργανωτής με θέμα:
ἔὼν καὶ ὁδὸς ἔρδων τ' ἑοικότα μορφᾷ
Η ιδεολογία της Αριστείας σε έναν Πολιτισμό της Επιτυχίας

Η φράση (που προέρχεται από τον 3^ο Νεμεόνικο του Πινδάρου) εκφράζει την αντιστοιχία **μορφής** (κάλλος σωματικής διάπλασης) και **αποτελέσματος** (νίκης στον αγώνα παγκρατίου). Γενικότερα, **κάθε πράγμα είναι από τη φύση του κατάλληλο για να επιτελεί κάποιο ορισμένο έργο**. Η ουσία και ο συγκεκριμένος χαρακτήρας ενός όντος περιλαμβάνει δυνάμεις και ικανότητες που χρειάζονται στην επίτευξη του οικείου έργου του. Η θεμελιώδης ηθική επιταγή είναι να οδηγεί ο καθένας τις δυνάμεις και ικανότητες αυτές στη μέγιστη ισχύ τους, ώστε το αποτέλεσμα να γίνεται το καλύτερο και περισσότερο δυνατό. Αυτό το λέμε τώρα «**μέγιστη αυτοπραγμάτωση**» και είναι η αρχαία ιδέα της αρετής σαν τελειότητας. Ακόμη και η ηθική, ψυχική αρετή είναι είδος ομορφιάς, υγείας και ευεξίας της ψυχής (Πλάτων).

ευεξίας

Αρετή είναι η ικανότητα να επιτελείς καλά ένα ορισμένο έργο. Και αυτό γίνεται όταν η κατάσταση του όντος είναι καλή, όταν είναι σωστά διαρθρωμένο κατά τη φύση του. **Η δομή ενός πράγματος είναι αυτή που εξασφαλίζει τη λειτουργία του**. Συνεπώς το να φθάσει η δομή στην τελειότητα της ανάπτυξής της σημαίνει ότι η λειτουργικότητα του πράγματος είναι βέλτιστη, άρα και το έργο του και το αποτέλεσμά του τα καλύτερα στο είδος τους. Το όμορφο μισαίρι ή ξιφος είναι ταυτόχρονα αυτό που κόβει καλά. Το όμορφο διαπλασμένο και υγιές σώμα είναι αυτό που μπορεί να νικήσει σε αγώνες ή να επιτύχει το καλύτερο αποτέλεσμα εκεί που η σωματική ευεξία είναι το ουσιώδες μέσον για να επιτευχθεί το συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Και αντίστοιχα για όλα τα πράγματα. **Δομή και αποτέλεσμα είναι σύστοιχα**. Formalism (Φορμαλισμός) και Functionalism (Φονκσιοναλισμός) είναι δυο όψεις του ίδιου νομίσματος, στην αισθητική, στην τέχνη και στην τεχνική. **Το όμορφο είναι λειτουργικό**. Έχουμε και εδώ μια όψη του αρχαιοελληνικού πραγματισμού.

όντος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ
ΕΡΕΥΝΩΝ

Διευθυντής: Απόστολος Α. Πιερρής

Κολοκοτρώνη 42, Πάτρα 262 21
Τηλ.: 2610 241058, Fax: 2610 271269
e-mail: pierrisapost@hotmail.com

Η Ελληνική γλώσσα η ίδια υποδηλώνει τον πυρήνα των κλασικών αξιών. Η ρίζα του «εἶμί» (εἶμαι, υπάρχω), του «εὖς» (αγαθός), του «εὖ» (καλώς), του «ἔσθῆός» (αγαθός), είναι, φαίνεται, η ίδια (* es). Από το άλλο μέρος, η ρίζα του «αρετή» (υπεροχή, τελειότητα), «ἀρείων, ἄριστος» (αγαθότερος, αγαθότατος), «ἄρμονία», του προθέματος «ἀρί-» (υπερβολικά, εξαιρετικά), του «ἀριθμός» ακόμη, συμπίπτει με τη ρίζα του «ἀραρίσκω» (ταιριάζω), «ἄρμός», «ἄρμονία» (ακόμη και του «αρέσκω»). Ἐτσι

βλέπουμε στην ετυμολογία τις τρεις βασικές αρχές της αρχαιοελληνικής κοσμοθεωρίας και βιοθεωρίας. Αφενός το *ον* και η τελειότητά του είναι το ίδιο γεγονός: *κάθε ον έχει μέσα του, στη ρίζα της ύπαρξής του, την απαρέγκλιτη ορμή να τελειοποιήσει τη φύση του*. Αφετέρου αγαθότητα είναι η χρησιμότητα: η τελειότητα είναι αγαθή, δηλαδή είναι λειτουργική, είναι χρήσιμη. Και τρίτον, η τελειότητα είναι η σωστή συναρμογή, το απόλυτο συνταίριασμα των μελών σε ένα όλο.

Καταλαβαίνουμε έτσι το διπλό χαρακτήρα του κλασσικού πολιτισμού. Πρώτα είναι ένας πολιτισμός της Επιτυχίας: όλα κρίνονται από το αποτέλεσμα. Δεύτερον, διακατέχεται ολοκληρωτικά από την Ιδεολογία της Αριστείας: η μεγαλύτερη αξία ανήκει στην τελειότητα της κάθε φύσης, αφού αυτή εξασφαλίζει τη μεγαλύτερη χρησιμότητα και αποτελεσματικότητα. Το αρχαίο ελληνικό πνεύμα ωθεί στα άκρα την ανάπτυξη των δυνατοτήτων του καθενός. Πρόκειται για έναν πολιτισμό της ακμής και της αιχμής.

Για να αναδειχθεί το καλύτερο, το άκρον άωτον, για να οδηγηθεί ο καθένας στη μέγιστη αυτοπραγμάτωσή του, χρειάζεται αγώνας. Έτσι, στον αρχαιοελληνικό κόσμο όλα είναι αγώνας. Ο αγώνας είναι πανταχού παρών. Ο Όμηρος δεν χάνει ευκαιρία να συγκρίνει ανθρώπους και πράγματα: «αγαθός», «καλύτερος», «χειρότερος», «άριστος» και τα παρόμοια, ακούμε παντού. Στον Ησίοδο έχουμε την πλήρη αναγωγή του απόλυτου ανταγωνισμού σε κινητήρα προόδου. Κάθε θεατρική ή μουσική παράσταση στην Αθήνα είναι αναγκαστικά θέμα διαγωνισμού για το ποιος θα πάρει το πρώτο βραβείο. Ακόμη και το γεγονός ότι μια από τις υψηλότερες μορφές της αρχαίας λυρικής ποίησης έχει αντικείμενο την υμνολογία των νικητών αθλητών, είναι αποκαλυπτικό. Η ρητορεία και η πειθώ σε σώματα λήψης απόφασης έχει το χαρακτήρα αγώνα, όπως και ο φιλοσοφικός διάλογος. Το ζήτημα δεν ήταν θεωρητικό: όταν ο Διόδωρος δεν μπόρεσε να απαντήσει ικανοποιητικά σε ένα φιλοσοφικό πρόβλημα, ταπεινώθηκε τόσο που αυτοκτόνησε.

Ο αγώνας χρειάζεται γιατί αυτός αναδεικνύει τον ικανότερο. Η νίκη σε έναν ίσο αγώνα είναι ο απευδέστερος μάρτυρας του ποιος είναι καλύτερος. «*Έν δὲ πείρᾳ τέλος διαφαίνεται ὧν τις ἔξοχώτερος γένηται*» λέει ο Πίνδαρος στον ίδιο Νεμεόνικο, και γενικεύει ρητά για όλο το φάσμα της ζωής το πνεύμα και την πρακτική των αθλητικών αγώνων. Ο ζωγράφος Ευθυμίδης επέγραψε σε ένα αγγείο του «*ὡς οὐδέποτε Εὐφρόνιος*».

Ο αγώνας σε όλα και για όλα σημαίνει το ότι όλοι δοκιμάζονται συνεχώς. Ο καλύτερος δεν ορίζεται άπαξ δια παντός (και βέβαια δεν διορίζεται βάσει τυπικών προσόντων). Η ζωή είναι σαν επικίνδυνη ναυσιπλοΐα. «*Οι ακίνδυνες αρετές δεν είναι τίμιες*» (Πίνδαρος).

Το αγωνιστικό ιδεώδες της ζωής είναι σκληρό ιδεώδες. Το ότι παντού επικρατεί αγώνας και ανταγωνισμός σημαίνει ότι παντού υπάρχουν νικητές και ηττημένοι. Στις κοινωνικές, οικονομικές, επαγγελματικές, πνευματικές σχέσεις υπάρχει νίκη και ήττα. Όσο αγλαά περιγράφει ο Πίνδαρος τις τιμές και δόξες του νικητή, τόσο ζοφερά μιλάει για την ατιμία και την οδύνη του νικημένου.

Γεννιέται το βασικό ερώτημα τι συνέχει μια κοινωνία και έναν πολιτισμό οξύτατου ανταγωνισμού, εμφορούμενο σε όλες τις εκφάνσεις του από ακραίο Αγωνιστικό Πνεύμα – και μάλιστα ενός ανταγωνισμού με λίγους, φυσικούς κανόνες, χωρίς ιδιαίτερες προστασίες και δίχτυα ασφαλείας. Η βαθύτερη απάντηση σ' αυτό το ερώτημα ευρίσκεται στην ευστάθεια των αυτοδιευθετούμενων φυσικών συστημάτων. Στο επίπεδο των ανθρώπινων κοινωνιών, όλοι κερδίζουν από το να μπορεί ο καθένας να φτάνει στο μέγιστο των δυνατοτήτων του. Έτσι ωφελούνται και οι καλύτεροι και οι λιγότερο καλοί σε κάθε δουλειά. Ο άνθρωπος δέχεται τις φυσικές ρυθμίσεις γιατί καταλαβαίνει πολύ καλά τη χρησιμότητα της κάθε ικανότητας, όπως ξέρει και τι θα πει διαφορά καλύτερου και χειρότερου σε κάθε τι. Ο άνθρωπος ανηδρά στους τεχνητούς περιορισμούς της δράσης του να γίνει καλύτερος. Θέλει το σύστημα να είναι ανοικτό, όχι προστατευμένο. Βασικά θέλει να ξέρει ότι μπορεί να φθάσει μέχρι εκεί που μπορεί, στο μέγιστο της αυτοπραγμάτωσής του. Η θεμελιώδης αδικία είναι η ανελευθερία που τον εμποδίζει να φθάσει στα άκρα της φύσης του. Και τον περιορισμό αυτό της φυσικής ορμής του τον βλέπει τόσο στα παγιωμένα συμφέροντα των κατεστημένων από πάνω του, όσο και στους υπερπροστατευτισμούς συντεχνιών ή αδυνάτων.

Στον κλασικό Ελληνισμό, η ίδια η ιδεολογία της ακραίας αριστείας γεννούσε εξισορροπητικό μηχανισμό ελέγχου των ακροτήτων της. Ο Δημόκριτος μιλάει για την αιδώ που συνέχει όλες τις αρετές. Ο Δημόκριτος μιλάει για την αιδώ που συνέχει όλες τις αρετές. Ο καθένας επιβάλλεται να συμπεριφερθεί όπως ταιριάζει στην αξία του. Έτσι ο ικανός ντρέπεται να μην δράσει σύμφωνα με τις αρετές του και τη φήμη του. Πάλι και πάλι βλέπουμε το μοτίβο αυτό στον Όμηρο. «Ντροπή Αργεῖοι που ενώ είστε τόσο διαπρεπείς στη μορφή σας, ελέγχεστε κακοί και άχρηστοι στη μάχη». «Αἰδῶς Ἀργεῖοι, κάκ' ἔθελγχεα, εἶδος ἀγνητοί».

Από την άλλη μεριά επίσης όλοι σέβονται την αξιοσύνη. Τον Οδυσσέα «σέβας» τον διακατέχει όταν βλέπει τους εξαισιους χορούς των νέων στους Φαίακες. Η αναιδεια που ωθεί να τα βάζει κανείς με τον καλύτερό του είναι και βλαπτική και ατιμωτική. Η γελοιοποίηση του καλύτερου που δεν ανταποκρίνεται στο αξίωμα της φυσικής υπεροχής του, και του χειρότερου που μπαίνει στον αγώνα χωρίς να αναλογίζεται την πραγματική αξία του – η διπλή αυτή «ατιμία» εναρμονίζει τις σχέσεις σε ένα ευσταθές σύστημα.

Για να λειτουργήσουν αποτελεσματικά αυτοί οι εγγενείς μετριασμοί του αγωνιστικού πνεύματος χρειάζεται ένα ελεύθερο σύστημα ανταγωνισμού, μια ανοικτή «αγορά» ικανοτήτων, δραστηριοτήτων και έργου. Σε αυτή την περίπτωση αξίες εντατικοποίησης και αξίες αυτοελέγχου ωθούν τον καθένα στο μέγιστο των δυνάμεών του. Μια ήττα είναι αρχή εσωτερικού αγώνα βελτίωσης για να ξεπεραστεί ο προσωρινός νικητής. Έχουμε να κάνουμε με ένα δυναμικό, δημιουργικό πνεύμα συνεχούς ατομικής βελτίωσης και κοινωνικής προόδου. Τέτοιο ήταν το αρχαίο πνεύμα, και σαν τέτοιο ευρίσκεται στην πρωτοπορία των ιστορικών εξελίξεων της νέας εποχής που έχει ανατείλει. Μακάρι να το καταλάβουμε οι Νεοέλληνες, και να αναδομήσουμε το καταπνικτικό σύστημά μας απελευθερώνοντάς το δραστικά.

Στη συζήτηση που ακολούθησε αντιμετωπίστηκαν σπουδαία ζητήματα, όπως το νόημα της θείας παρέμβασης στον Όμηρο, η πραγματική σημασία του κανόνος του «μέτρου» και η αντιστοιχία μορφής και έργου όπως εκφράζεται στον Όμηρο (συγκεκριμένα με το επεισόδιο του Θερσίτη). Επειδή δεν υπήρξε επαρκής χρόνος για την ανάλυση και εμβάθυνση και άλλων σχετικών θεμάτων, θα πραγματοποιηθεί γενική συζήτηση πάνω στη θεματική του κύκλου την Πέμπτη 6 Μαΐου, την ίδια ώρα και στον ίδιο τόπο.